

Alternatív terekben *A rossz árnyék*

Nagyváradai közönségtalálkozó Jeles András filmrendezővel

Maroknyi ember várta **Jeles András** rendezőt új filmjének váradi vetítésén az Árkádia színházban. A forgalmazó, a frissen alakult Soldivision jóvoltából *A rossz árnyék* magyarországi és határon túli vetítései egytől egyig mozin kívüli, alternatív terekben, az alkotó jelenlétében zajlanak, és közönségtalálkozó követi őket.

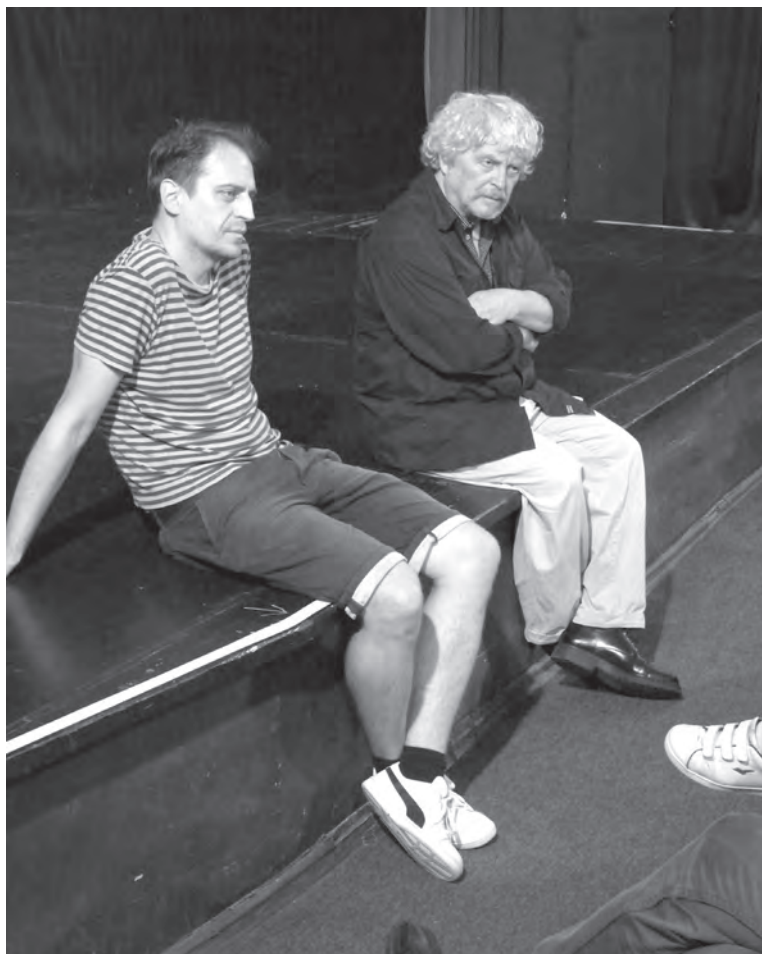
A forgalmazó képviselője, **Teszler Tamás** a váradi vetítés előtt elmondta: a vetítéssorozat május végéig zajlik, alapkonceptiója az, hogy a gondolatébresztő, provokatív és számos kérdést felvető filmet nem közönségnek, hanem közösségeknek szeretnék bemutatni, majd személyesen, őszintén megbeszélni, úgy, hogy a nézők maguk is kifejtik a véleményüket a látottak kapcsán. Jeles maga is kijelentette: fontos a számára, hogy szembesüljön azzal, mit gondol a néző. Nagy tapasztalatú színpadi rendezőként épp a színházat említette példaként, ahol a rendező estéről estére szembesülhet azzal, milyen hatása volt munkájának.

„A filmet viszont csak kilöki a moziba az ember, és nem jutnak el hozzá a visszajelzések” – fogalmazott a 73 éves művész. Teszler hozzátette: valószínűnek tartja, hogy ennek a kampánynak a híján sokan el sem mentek volna a moziba megnézni ezt az alkotást, hiszen más filmnyelven beszél, mint amit a moziba járók megszokhattak.

Nehéz bármit kérdezni egy olyan alkotótól, aki épp az imént „mondta el” mintegy 94 percben mindazt, amit mondani akart, hiszen egy filmestől értelmetlen is volna azt várni, hogy a szavak embere legyen. Az a néhány néző is, akinek sikerült végigülnie Jeles András látomásszerű, cselekményben szegény, bizarr filmjét, nehezen talált szavakat a családi hangulatú közönségtalálkozó kezdetén. „Mire gondolt a költő?” – tette fel félig-meddig viccesen a nehezen értelmezhető film után a kérdést egy néző. Mint a

rendező elmagyarázta, nem tudná szavakban megfogalmazni, mit is akart kifejezni a filmmel, illetve nem is olyan alkotásról van szó, amelynek konkrét üzenete lenne. „Aki megpróbálja, rossz úton jár” – tette hozzá. Jeles szerint a filmek kognitív, racionális, magyarázatkereső megközelítésére a népszerű műfaji filmek kondicionálják a nézőt, aki így arra „nevelődik”, hogy a film nézése közben állandóan kommentálja magában, amit lát.

Az egyik néző leszögezte: ő maga szeretné minél hamarabb újranézni a filmet, mert úgy érzi, a számos, látszólag sokszor összefüggéstelen elemből álló narratívának nem sikerült minden réteget megjegyeznie vagy megértenie, emellett a megrázó jelenetek is hatással voltak rá. Más nézők is úgy nyilatkoztak, megviselte őket a film. „Most akkor menjünk haza, mert én ezt elteszem” – mondta a láthatóan meghatózott rendező, aki szerint egy film sikerének nem lehet az a mértékegysége, hányan látják, sokkal inkább az, hogy mit ébreszt fel a nézőkben, mit okoz bennük, és ez az, amit hagyományos filmforgalmazás esetén egy rendező nem tudhat. „Az első keresztények is kevesen voltak” – jelentette ki.

A mehökkentő képfarmátum – az úrben lebegő kör alakú kép – kapcsán a rendező úgy nyilatkozott, néha az a benyomása, hogy a világ, ahogyan ismerjük, „a végét járja”, ezért van szükség arra, hogy képileg idézőjelbe téve, egyfajta kozmikus perspektívába helyezze a történéseket. „Próbáljuk meg nem a hétköznapok által elhomályosított szemmel

nézni a dolgokat” – biztatta a maroknyi egybegyűltet. Mint elmesélte, azért döntött a szokatlan, kerek képkivágás mellett, mert szerette volna megkérdőjelezni, hogy a film hagyományosan miért négyszögletes. Meglátása szerint ez a technikai okokra visszavezethető beidegződés nem természetes, az éles sarkak jelenléte a lehető legtávolabb áll a valós emberi látómező formájától. Érdekességképpen elmondta: filmjét egy fesztiválra azért nem fogadták el, mert az előző évben egy kínai alkotó is körformátumban készített filmmel indult a versenyben.

Jeles szeretett volna minél nagyobb merítésből dolgozni, amikor szereplőit kereste, ezért nemcsak Magyarországon, hanem a határon túlon is folyt szereplőválogatás. A sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház sztárja, Pálffy Tibor azonban nem így került a képbe: ő épp Budapesten dolgozott, amikor megkeresték a szerepre. A film főszereplője a film forgatásakor mindössze 22 esztendőes Gerlóczy Zsigmond viszont Jeles András fiának, a *Saul fiáért* Oscar-díjjal is elismert Nemes Jeles Lászlónak a készülő filmjébe szeretett volna bekerülni egy videójelentkezés révén, és a Kossuth-díjas apuka „lecsapott rá”.

*Maroknyi, de annál lelkesebb
közönség beszélgetett a rendezővel*

Fotó: Soldivision

Jeles András: A rossz árnyék

Egy gyerek éteri fényt sugárzó bilin csücsül, egy fiú idétlen habfólia-maszk alól magyarázza anyjának a lét lényegét, egy hentes a szájában rózsát tartó levágott disznóval tangózik a vágóhídon, közben az egész valahol a világűrben lebeg. Röviddel az elejfőcím után máris elég könnyű megérteni, miért döntött úgy a forgalmazó, hogy Jeles András új filmjét nem a plázamozikban kellene bemutatni.

Közönségfilmekben szocializálódott nézők számára idegen a formanyelv, amelyen Jeles András 2017-es filmje, *A rossz árnyék* íródott. Epizodikus, kollázsszerű felépítése jókora helyet hagy a különböző értelmezések számára. A '70-es és '80-as évek magyar avantgárd filmjének egyik fenegyereke úgy döntött, elutasítja ezt az öregedés-dolgot, tovább halad ugyanazon az úton, amelyet *A kis Valentinóval* (1979) vagy az *Álombrigáddal* (1985) kijelölt magának.

Egy elmosódott kör lebeg valahol a világűrben, lassan, szinte észrevehetetlenül mozgó csillagködök és galaxisok között, ebben játszódik a cselekmény. Két-három jelenet kell, hogy az ember elhiggye: ez a film valóban végig így fog

Megáll az idő. Vajon mit őriznek ezek a furcsa alakok?

Fotó: Soldivision

kinézni. A kerek képkivágás alkalmazása nem idegen Jelestől, de azt tőle sem vártuk volna el, hogy a játékidő mind a 94 percében mintegy csövön vagy lyukon keresztül láttassa filmjét. Keretes, pontosabban képkeretes történet ez minden szempontból, a valóság különböző síkjai ugyanis ehhez a vakmerő vizuális alapkoncepcióhoz idomulnak: folyamatosan ajtókon, ablakokon kukucs-kálunk befelé, szűk folyosók végéről leskelődünk, időről időre pedig egy önálló életet élő táblagép képernyője tölti be a korlátozott látótér egy részét.

A kollázstechnika nemcsak képileg jelenik meg, hanem a narratíva merész intertextualitásában is. A játékfilm a híradóból kiemelt képekkel, az utca emberéről készített videókkal, illetve a „cselekményben” fontos szerepet játszó festménnyel alkot bizarr egyveleget. A szürreál, az abszurd és az avantgárd között lebegő történet kontextusában sokszor épp ezek a beágyazott részek tudnak a legerősebben hatni. A két szemével két különböző irányba néző hajléktalan, aki perceként át összefüggéstelenül magyaráz a kamerának, olyan figura, amilyenel bárki minden nap találkozhat Budapest utcáin, mozgófilmbe helyezve viszont annyira lebilincselő, mint egy ready-made műalkotás egy galériában – e minőségében akár lelkiismeret-furdalást is kelthet a nézőben, amiért könnyesre kacagja magát egy nyomorulton. A

szíriai háború felkavaró képei pedig a sok közül az egyik lehetséges értelmezés szerint épp a film legfontosabb mondanivalóját hordozzák. Hogyan próbálunk nem venni tudomást a létező világról, ha az túl borzalmas számunkra? Hogyan próbáljuk szenvtelenül tovább élni az életünket, miközben tudjuk, hogy tőlünk néhány határnyira valakik gyerekeket öldökölnek számunkra érthetetlen okokból? Nekünk, itt a való világban, ha akarjuk, valóban sikerül kizárnunk az életünkből a világ nyomorúságát, valahogy úgy, mint Hans Castorp álmában Thomas Mann *Varázshegyében*, ahol a gyönyörű, egészséges és életvidám fiatalok a tengerparton szórakoznak gondtalanul, miközben nem messze a hátuk mögött véres lakoma zajlik, boszorkányok csecsemőket falnak fel bűzös, gőzölgő üstök fölött. A film szereplőinek azonban nem adatik meg, hogy leválasszák magukat a kizárni kívánt borzalmakról. A képbe épített képernyőkön megjelenő poros, véres alakok, sérültek és halottak szellemként vagy hús-vér formájukban is megjelennek körülöttük, gyakorta a hétköznapi valóságban zajló emberi cselekvésekkel alkotva meghökkentő, horrorfilm-szerű kontrasztot.

Vitatható, vajon Jeles megfejtendő találós kérdésnek szánta-e filmjét, vagy inkább olyan mozinak, amelyet jobb hátradőlve nézni, és mint egy képzőművészeti alkotást, hagyni, hogy hasson. A magam részéről azt tartom valószínűnek, a kettő egyszerre igaz. Valahol parodisztikus ugyanis az, ahogyan a film szereplői a játékidő jelentős részét azzal töltik, hogy megfejtsék Hans Holbein híres, *Követek* című reneszánsz kori festményének *Da Vinci-kód*-szerű rejtélyeit, arról nem is beszélve, hogy a végső titkok felfedése közben az egyik szereplő konkrétan (ismét keretben, egy üvegajtó mögül) kigúnyolja a festmény előtt megindultan nyilatkozó szakembert. Ugyanakkor az a tény, hogy ekkora hangsúlyt kap a kódfejtés, mégis felhívás keringőre a néző számára is. A másik lehetséges értelmezés, a keresztény-vallásos interpretáció is ebben a festményben konkretizálódik, a bársonyfüggöny mögött rejtőzködő töviskoronás Krisztus-figurában. A film egyik hangsúlyos tézismondata is épp a fiúra – Fiúra – utal, mint ahogy a címben jelzett „rossz árnyék” is, vagyis a fordított árnyék, amiről a festmény kapcsán tudhat meg többet, aki elvárásait és türelmetlenségét félretéve végignézi a filmet.

A rendhagyó forgatókönyvnek és a mesteri színészvezetésnek is bizonyosan köszönhető, hogy *A rossz árnyék* szereplői szinte teljesen híján vannak a népszerű magyar filmekre jellemző modorosságnak vagy affektáltságnak. Pálffy Tibor lendületes apafigurája az alaptempót határozza meg. Jan szerepében Gerlóczy Zsigmond zenész-színész autisztikus Krisztus-változata hol sajnálatra méltó, hol hátborzongató, hol pedig emberfölötti. És ilyen ez a film is: meghökkentő, elborzasztó, nevetető, szívszorító, gyomorforgató, magvas, megosztó – egy korty friss levegő a bepállott, penészszagú közönségfilm-kínálat helyett.

NAGY ORSOLYA

A rossz árnyék

(Magyarország, 2017)

Rendező: Jeles András

Forgatókönyvíró: Jeles András

Operatőr: Medvigy Gábor

Producer: Ferenczy Gábor, Muhi András

Vágó: Rumbold László

Zene: Melis László

Szereplők:

Török-Illyés Orsolya

Tenki Dalma

Kari Györgyi

Gerlóczy Zsigmond

Pálffy Tibor

Berger Dalma

Marjai Virág

Mamikon Yengibarian

Edvi Henrietta